

Edward Szafrowski

Kuria diecezjalna Biskupa Rzymskiego

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 33/3-4, 27-45

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. EDWARD SZTAFROWSKI

KURIA DIECEZJALNA BISKUPA RZYMSKIEGO

Treść: Wstęp. I. Aspekt historyczny. 1. Ustanowienie Wikariatu Miasta. 2. Pierwsza reorganizacja Wikariatu. 3. Wikariat Miasta w świetle postanowień I Synodu Rzymskiego. 4. Początki soborowej odnowy Wikariatu. — II. Obecna struktura i kompetencje Wikariatu Miasta. 1. Ogólne zasady odnowy Wikariatu Miasta. 2. Ogólna organizacja diecezji. 3. Struktura Wikariatu Miasta. 4. Personel Wikariatu. 5. Kompetencje poszczególnych organów. — III. Wikariusz Generalny Państwa Watykańskiego. — Zakończenie.

Wstęp

Jednym z często używanych w prawie kościelnym określeń w odniesieniu do Papieża jest „Biskup Rzymski” lub „Następca świętego Piotra” (na stolicy rzymskiej). W obydwu wypadkach mamy tym samym odniesienie do konkretnej stolicy biskupiej. Owszem, źródłem władzy Pasterza Kościoła powszechnego jest historyczny fakt wykonywania posługi w Kościele mającym siedzibę w Rzymie, gdzie Szymon Piotr przez ostatnie dziesięć lat pełnił swoją posługę biskupią i gdzie przypieczętował ją męczeństwem za wiarę.

W ten sposób każdorazowy Następca św. Piotra na stolicy rzymskiej wypełnia jakby podwójną funkcję, mianowicie Pasterza Kościoła powszechnego oraz (na równi z innymi biskupami) pasterza Kościoła partykularnego, czyli diecezji rzymskiej, obejmującej Rzym i najbliższą okolicę¹. Ta podwójna funkcja znajduje wyraz również w dwóch grupach współpracowników. W kierowaniu Kościołem powszechnym wspiera Papieża przede wszystkim Kuria Rzymska, w pasterzowaniu zaś diecezją rzymską kuria diecezjalna, nazywana częściej Wikariatem Miasta. Właśnie o tej ostatniej instytucji będzie tutaj mowa.

Zanim jednak przejdziemy do szczegółów trzeba zaznaczyć, że ostatni Papież wykazuje szczególną troskę osobistą o własny Kościół partykularny. Jan XXIII zwołał pierwszy diecezjalny synod rzymski, który odbył się w 1960 roku². Jego następca, Paweł VI podjął w okresie posoborowym kilka aktów prawnych, mających na uwadze odnowę życia religijnego w diecezji rzymskiej. Owszem,

¹ Synod Rzymski z 1960 r. (*Prima Romana Synodus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1960) zamieszcza dokładną mapkę diecezji rzymskiej.

² Poprzednie synody rzymskie były prowincjalne lub regionalne.

dokonując reorganizacji Wikariatu Miasta nie omieszczał zaznaczyć, że godność i pierwszeństwo diecezji rzymskiej nakłada tym samym w sposób konieczny obowiązek pokazania zbawiennego przykładu całemu Kościołowi Chrystusowemu, który żyje i działa w różnych wspólnotach chrześcijańskich, mianowicie w Kościołach partykularnych rozproszonych po świecie³. Jan Paweł II, kontynuując pasterską troskę swoich poprzedników, podjął niemalże trud odwiedzania parafii rzymskich. Przy tej okazji spotyka się bezpośrednio z pasterzami parafii i wiernymi świeckimi, zwłaszcza zrzeszonymi w różnych stowarzyszeniach.

1. Aspekt historyczny

Omawiając aspekt historyczny, trzeba w tym wypadku uwzględnić stosunkowo długi okres, bo sięgający aż do roku 1977, kiedy to ukazała się Konstytucja Apostolska Pawła VI *Vicariae potestatis*, dokonująca pełnej odnowy Wikariatu Miasta w świetle wymogów Vaticanum II.

A. Ustanowienie Wikariatu Miasta

W pierwszych wiekach sami papieże załatwiali niemal bezpośrednio wszystkie sprawy związane zarówno z diecezją rzymską, jak i z kierowaniem Kościołem powszechnym. Zrozumiałe jest, że zwłaszcza w okresie prześladowań było do załatwienia stosunkowo niewiele spraw dotyczących życia całego Kościoła. Sytuacja zaczęła się zmieniać po roku 313, ale i wtedy nie od razu oddzielono sprawy diecezji rzymskiej od spraw powszechnych. W dalszym ciągu były łącznie załatwiane, przy czym papież częściej dobiegał sobie w razie potrzeby pomocników, głównie spośród kleru rzymskiego.

Trzeba powiedzieć, że dopiero zewnętrzne warunki niejako zmusiły papieża do ustanowienia kogoś swoim zastępcą dla kierowania diecezją rzymską. Takie warunki zaistniały w okresie niewoli awiniońskiej, która rozpoczęła się za pontyfikatu Klemensa V (1305—1314). Otóż Benedykt XII (1335—1342), rezydując w Awinionie ustanowił w 1335 roku biskupa Asyżu swoim prawdziwym i własnym wikariuszem dla zarządzania diecezją rzymską, ze ściśle określonymi uprawnieniami⁴.

Następcy Benedykta XII podtrzymali tę praktykę, która z czasem przybrała charakter trwałą. Paweł II (1464—1471) dokładniej określili judysdykcję związaną z urzędem jego wikariusza. Miał on

³ AAS 69 (1977) 5—18 (PPK, t. X, z. 1, nn. 18121—18181).

⁴ Szerzej por. E. Sztafrowski, *Współpracownicy Papieża w pasterskim postugiwaniu*, Warszawa 1979, s. 13 nn.

wizytować kościoły, klasztory, załatwiać sprawy cywilne i karne na podległym mu terytorium, konsekrować świątynie i poświęcać cmentarze, a nawet nakładać kościelne cenzury. Do wieku XVI urząd wikariusza Miasta był powierzany zarówno kardynałom jak i biskupom. Dopiero Paweł IV (1555—1559), na konsystorzu odbytym w dniu 18 grudnia 1558 roku zdecydował, że na przyszłość funkcja ta będzie piastowana przez kardynała. Można zatem powiedzieć, że od tego momentu pojawia się „Kardynał Wikariusz Miasta”. Z chwilą ustabilizowania się tego urzędu, związaną z nim władzę zaczęto określać jako zwyczajną i nie wygasła ona podczas opróżnienia Stolicy Apostolskiej. Z czasem Wikariusz Miasta otrzymał do pomocy zastępcę.

Dla diecezji rzymskiej powołano również osobny trybunał, który otrzymał nazwę Trybunał Wikariatu Miasta. Reorganizację tej instytucji przeprowadził Pius VII (1800—1823). Trybunałowi przyznano potrójną jurysdykcję, a mianowicie w zakresie cywilnym, karnym oraz w sprawach duchowo-materialnych. Jurysdykcja była wykonywana przez dwóch audytorów, reprezentujących Kardynała Wikariusza i jego Zastępcę oraz przez jednego z prałatów. W sprawach karnych, w imieniu Wikariusza i jego Zastępcy, działali sędziowie zwyczajni, nakładając kary kanoniczne i forum mieszane. Współdziałali także z trybunałem Kamery Apostolskiej, jak również z innymi trybunałami, nawet cywilnymi Rzymu⁵.

B. Reorganizacje Wikariatu

Ważne zmiany, również w odniesieniu do trybunału, związane były z zajęciem Rzymu przez wojska Garibaldiego w 1870 roku, co przyniosło koniec świeckiej władzy Papieża. W związku z tym w 1873 roku zostaje zreorganizowany Wikariat Miasta. Obok Kardynała Wikariusza i jego Zastępcy, miały odtąd działać następujące urzędy i organy: prałat delegowany do spraw klasztorów, urzędnik do załatwiania spraw finansowych, obrońca profesji zakonników i małżeństwa (obrońca węzła), egzaminatorzy duchownych oraz Sekretariat. Ze wspomnianych wyżej względów trybunał utracił władzę w zakresie cywilnym (świeckim).

Z początkiem XX wieku, Leon XIII, piśmie wydany z własnej inicjatywy (motu proprio) dnia 5 kwietnia 1902 roku zniósł niektóre organy, nie odpowiadające zmienionym już warunkom życia.

---

⁵ Por. X. Caselli, *Il Vicariato di Roma. Note storico-giuridiche*, Roma 1958; Tenze, *Vicariatus Urbis*, w: *Dictionarium morale et canonicum*, t. IV, Romae 1968, s. 657—659.

Pełną jednak reorganizację Wikariatu przeprowadził w dziesięć lat później (01 I 1912 r.) Pius X, Konstytucją Apostolską *Etsi Nos*⁶. Nowa struktura Wikariatu Miasta przewidywała działalność czterech urzędów:

1° Urząd d/s kultu Bożego i wizytacji, którym kierował prałat Sekretarz. Do jego kompetencji należały sprawy kościołów, kaplic, dotyczące czynności liturgicznych, pobożnych legatów itp. Z urzędem tym były związane trzy Komisje: a) dla spraw kultu Bożego, b) katechizacji dzieci oraz c) archeologiczna. Ta ostatnia ustanowiona przez Piusa IX w dniu 6 stycznia 1862 roku została później zreorganizowana przez Piusa XI, w dniu 11 grudnia 1925 roku⁷.

2° Urząd dla spraw duchowieństwa i ludu chrześcijańskiego, kierowany przez prałata Sekretarza zajmował się sprawami dyscypliny duchowieństwa, zarówno diecezjalnego jak i zakonnego oraz wiernych świeckich. Podlegali mu także egzaminatorzy apostołscy, delegat dla szpitali i instytutów zakonnych oraz szkoły, nad którymi bezpośrednią troskę rozciągał specjalny Sekretarz.

3° Trzecim urzędem był trybunał, podzielony na dwie sekcje. Pierwsza administracyjna, załatwiała sprawy dotyczące chrztu, bierzmowania, jak również ważności i godziwości małżeństwa. Sekcja druga stanowiła pierwszą instancję w zakresie sądownictwa. Rozpatrywała zatem wszystkie sprawy sporne diecezji rzymskiej. Na mocy motu proprio *Qua cura*, z dnia 8 grudnia 1938 roku⁸, poczynając od roku 1940, trybunał przejął także sprawy drugiej instancji w odniesieniu do wszystkich spraw małżeńskich, prowadzonych w regionie kościelnym Lacjum oraz w regionach Cagliari (Sardynia) i Neapol.

4° Wreszcie czwarty urząd, kierowany przez ekonoma, przejął sprawy gospodarczo-finansowe diecezji rzymskiej.

Oprócz powyższych trzeba wymienić także specjalny urząd ochrony wiary, powołany przez Leona XIII (25 XI 1902 r.), któremu Pius XI powierzył (05 VIII 1930 r.) ponadto sprawę budowy nowych kościołów na terenie Rzymu⁹. W dniu 4 grudnia 1930 roku urząd uzyskał cywilną osobowość prawną. Do jego zadań należała troska o rozwój wiary, apostołstwa świeckich, a także o gromadzenie funduszy potrzebnych na budowę kościołów, zwłaszcza na przedmieściach Rzymu¹⁰.

⁶ AAS 4 (1912) 1—26.

⁷ AAS 17 (1925) 619—624.

⁸ AAS 30 (1938) 410—413.

⁹ AAS 22 (1930) 337—340.

¹⁰ Dane historyczne zaczerpnięte głównie z art. V. Caselli, w: *Dictionarium morale et canonicum*, t. IV, s. 657—659.

C. Wikariat Miasta w świetle postanowień I Synodu Rzymskiego

Kolejnym etapem reorganizacji Wikariatu Miasta stał się Pierwszy Synod Rzymski¹¹, z 1960 roku, zwołany i przeprowadzony przez Jana XXIII¹². W normach wstępnych powyższego Synodu (*normae praeviae*) specjalny tytuł (drugi) jest poświęcony rzymskiej Kurii Diecezjalnej i zawiera artykuły od 11 do 18.

Diecezja Rzymska obejmuje terytorium Wikariatu Miasta oraz Państwa Watykańskiego. Kuria Diecezjalna Wikariatu Miasta, pozostająca pod bezpośrednią władzą Papieża i działająca jego aurytetytem, składa się z Kardynała Wikariusza, jego Zastępcy oraz określonych urzędów. Na terenie jednak Państwa Watykańskiego wykonuje władzę specjalny wikariusz generalny, mianowany przez Papieża, zgodnie z Konstytucją Apostolską *Ex Lateranensi Pacto*. Podobnie Bazylika św. Piotra jest zarządzana przez Kardynała Archiprezbitera (art. 11).

Urzędowi Wikariatu przewodniczy Kardynał Wikariusz, który powierzonym sobie terytorium zarządza władzą zwyczajną zastępczą, w granicach określonych przez Ojca świętego. Wykonuje on ponadto w sposób swobodny władzę święceń; jest również sędzią zwyczajnym, a jego władza i urząd nie wygasają z chwilą opróżnienia Stolicy Apostolskiej (art. 12).

Podlegając Kardynałowi Wikariuszowi władzę zwyczajną zastępczą posiada również Zastępca Wikariusza, mianowany przez Ojca świętego i otrzymujący godność arcybiskupa. Także i on nie traci urzędu z chwilą opróżnienia Stolicy Apostolskiej (art. 13).

Wikariat Miasta składa się z dwóch urzędów: Sekretariatu i Trybunału. Art. 14 Synodu odsyła w tym miejscu do kan. 363 kan 1573 KPK z 1917 roku. Pierwszy z nich podaje definicję (opisową) kurii diecezjalnej i wycisza osoby, z których się ona składa¹³. Natomiast kan. 1573 mówi o sądzie biskupim (I instancji) organizowanym w każdej diecezji¹⁴.

¹¹ *Prima Synodus Romana*. A.D. MDCCCXCIX. Typis Polyglottis Vaticanis.

¹² Po raz pierwszy Synod ten zapowiedział Jan XXIII dnia 25 stycznia 1959 r. W tym samym dniu wyraził zamiar zwołania Soboru Watykańskiego II oraz dokonania odnowy Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku.

¹³ Can. 363: § 1. Curia dioecesis constat illis personis quae Episcopo aliive, qui loco Episcopi, dioecesim regit, opem praestant in regimine totius dioecesis. § 2. Quare ad eam pertinent Vicarius generalis, officialis, cancellarius, promotor iustitiae, defensor vinculi, synodales iudices et examinatores, parochi consultores, auditores, notarii, cursores et apparitores.

¹⁴ Nie ma w tym kanonie definicji, lecz po prostu wyciszenie osób, które tworzą podstawowy trybunał, na wzór którego są organizowane pozostałe trybunały.

Trzeba zauważyć, że postanowienie art. 14 nie jest zbyt precyzyjne. Uwzględniając bowiem zwłaszcza treść kan. 363 słusznie można utrzymywać, że zachowana została obecnie przedstawiona w poprzednim punkcie struktura Wikariatu Miasta.

Kardynał Wikariusz jest wspomagany przez Biskupów Pomocniczych mianowanych przez Papieża. Posiadają oni władzę przekazaną im przez Kardynała Wikariusza. W tym miejscu art. 15 odwołuje się do kan. 351, § 2 KPK z 1917 roku, gdzie jest mowa o uprawnieniach koadiutora danego osobie biskupa (diecezjalnego)¹⁵. W ustalonych z góry terminach Kardynał Wikariusz zwołuje Radę, w skład której wchodzi jego Zastępca, Sekretarz Wikariatu i Biskupi Pomocniczy — dla rozważenia i ułożenia spraw dotyczących działalności duszpasterskiej w diecezji (art. 15).

Kardynał Wikariusz Miasta kieruje też Komisją koordynacyjną, zwoływaną w określonych terminach. W jej skład wchodzi, oprócz Kardynała Wikariusza, jego Zastępca, Sekretarz Wikariatu, Oficjał Kurii oraz inni urzędnicy wyznaczeni przez Kardynała Wikariusza (art. 16).

Kardynał Wikariusz może zwoływać Radę proboszczów, o której mowa w art. 134, § 3 (Synodu)¹⁶, w celu rozważenia ważniejszych spraw duszpasterskich diecezji (art. 17). Wreszcie, Kardynał Wikariusz powinien wydać specjalny Regulamin, wymagający zatwierdzenia Papieża, który określi zakres kompetencji urzędów Wikariatu oraz sposób załatwiania spraw (art. 18).

Pierwszy Synod Rzymski odbył się w 1960 roku. Wkrótce rozpoczął się zapowiadany (1959 r.) przez Jana XXIII Sobór Watykański II, którego głównym celem był'a odnowa życia kościelnego. Musiała ona objąć również Wikariat Miasta. Dokonało się to jednak w dwóch etapach, podobnie zresztą jak i soborowa odnowa Kurii Rzymskiej.

D. Początki soborowej odnowy Wikariatu

We wczesnym okresie posoborowym (02 II 1966 r.) Paweł VI wydał motu proprio *Romanae Urbis*, ażeby kierowanie diecezją rzymską bardziej przystosować do współczesnych potrzeb¹⁷. Zachowując niektóre przepisy I Synodu Rzymskiego, do innych zaś wprowadzając modyfikacje, Papież zarządził, co następuje:

1° Pozostają niezmienione przepisy art. 11, gdy chodzi o terytorium diecezji rzymskiej, o władzę zwyczajną Kardynała Wikariatu

¹⁵ Poprzedni Kodeks rozróżniał kilka rodzajów koadiutora. Wśród nich był koadiutor z prawem następstwa, co musiało być zaznaczone w nominacji. Według obecnej terminologii każdy koadiutor jest z prawem następstwa. Jest tylko jedna postać koadiutora.

¹⁶ Szczegółowiej na temat tej Rady będzie mowa w punkcie o ogólnej organizacji diecezji.

¹⁷ AAS 59 (1966) 115—118 (PPK, t. X, z. 1, nn. 18108—18120).

sza Miasta i jego Zastępcy, jak również o jurysdykcję wikariusza generalnego nad Państwem Watykańskim i Kardynała Archiprezbitera Bazyliki św. Piotra.

2° W dotychczasowej treści zachowały swoją moc postanowienia I Synodu Rzymskiego, zawarte w art. 12, 13 i 14.

3° Natomiast wprowadzono modyfikacje do art. 15, § 2, który otrzymał następującą treść:

Terytorium diecezji rzymskiej, podległe władzy Kardynała Wikariusza, zostaje podzielone na pięć ściśle oznaczonych okręgów.¹⁸ Gdy terytorium jakiejś parafii rzymskiej znajdzie się w granicach kilku okręgów, wtedy o przynależności do danego okręgu decyduje położenie kościoła parafialnego. Pierwszy ze wspomnianych pięciu okręgów (regionów), obejmujący terytorium starego Rzymu (wytyczone dawnymi murami) zostaje powierzony Zastępcy Kardynała Wikariusza. Natomiast pozostałe okręgi Kardynał Wikariusz Miasta przydzieli poszczególnym Biskupom Pomocniczym.

Chociaż została zachowana władza zwyczajna Zastępcy Wikariusza Miasta oraz uprawnienia delegowane (przez Kardynała Wikariusza) Biskupom Pomocniczym, jednakże każdy otrzymał określony region diecezji pod stałą szczególną opiekę. Jednocześnie Biskupom Pomocniczym Papież udzielił na sposób stały w odniesieniu do całego terytorium diecezji władzy delegowanej do szafowania sakramentów i sakramentaliów, asystowania przy zawieraniu małżeństwa, bez względu na przepis kan. 1096, § 1¹⁹ oraz wykonywania tego wszystkiego, co im zleci Kardynał Miasta na dłuższy okres lub w pojedynczych wypadkach.

W odniesieniu do Biskupów Pomocniczych mamy tutaj wyraźny krok w kierunku mianowania ich wikariuszami biskupimi dla określonych okręgów diecezji rzymskiej. Ostatecznie tego dokona kolejny akt prawny, dotyczący Wikariatu Miasta, a mianowicie Konstytucja Apostolska Pawła VI *Vicariae potestatis*.

2. Obecna struktura i kompetencje Wikariatu Miasta

Zacznijmy od przypomnienia, że Wikariat Miasta oznacza tutaj po prostu Kurię diecezjalną diecezji rzymskiej²⁰, a więc Biskupa Rzymu. Już poprzednio zaznaczono, że motu proprio *Romanae*

¹⁸ Motu proprio określa dokładnie granice tych okręgów (por. PPK, t. X, z. 1, n. 18116).

¹⁹ Poprzedni Kodeks w kan. 1096 § 1 wykluczał ogólne delegacje do asystowania przy małżeństwie, z wyjątkiem wikariusza współpracownika.

²⁰ Konstytucja Apostolska Pawła VI *Vicariae potestatis* (n. 1) stawia znak równości między pojęciem Wikariat Miasta i Kuria diecezjalna: „Ut Vicariatus — hoc est Curia dioeciesana ...” (PPK, t. X, z. 1, n. 18135).

Urbis stanowiło pierwszy krok na drodze soborowej odnowy omawianej instytucji. W dniu 6 stycznia 1977 roku Paweł VI promulgował Konstytucję Apostolską *Vicariae potestatis*²¹. Zamieszczone w niej normy usankcjonowały, uzupełniły i w razie potrzeby uchyliły dotychczasowe zarządzenia w tej materii²². Jest to podstawowy dokument regulujący status prawny Wikariatu Miasta. Papież zapowiedział w nim Regulamin, zawierający normy określające zakres uprawnień oraz sposób postępowania w Wikariacie²³. Jan Paweł II w dniu 30 kwietnia 1983 roku zatwierdził ostatecznie tekst wspomnianego Regulaminu²⁴. Ustanowił ponadto Trybunał Apelacyjny przy Wikariacie Miasta²⁵.

A. Ogólne zasady odnowy Wikariatu Miasta

Konstytucja *Vicariae potestatis* podaje najpierw ogólne zasady, które stanowią ogólne wytyczne dla całej działalności odnawianej instytucji. Dokument papieski stwierdza, że w wykonywaniu posług i obowiązków, związanych z działaniem Wikariatu Miasta, należy mieć na uwadze następujące zasady oraz napomnienia:

1° Na pierwszym miejscu trzeba pamiętać o tym, że każde dzieło lub poczynanie — podejmowane w jakiegokolwiek dziedzinie i przez jakąkolwiek władzę — posiada ze swej natury charakter duszpasterski, czyli ma na uwadze realizację tajemnicy zbawienia w Kościele Chrystusowym, który jest w Rzymie; co winno w konsekwencji prowadzić także do tego, by wspomniany Kościół partykularny mógł dać wszystkim należny przykład, jaki mianowicie Stolica Apostolska powinna ukazać całemu Kościołowi katolickiemu oraz wszystkim i poszczególnym ludziom kuli ziemskiej.

2° Zachowując wprawdzie podział kompetencji i własny jej zakres w odniesieniu do poszczególnych urzędów czy funkcji, wszyscy powinni świadczyć sobie nawzajem zgodną pomoc w duchu prawdziwej służby, wpatrzeni w przykład Chrystusa, który nie przyszedł po to, aby Jemu służyć, lecz by służyć innym²⁶.

3° Chociaż poszczególne urzędy (posługi) osiągają niejako własne cele, jednak zawsze są obowiązane działać w sposób zgodny i łączyć się, gdy idzie o wspólne aspekty, udzielanie rad i poczynania. Tak więc mają działać w sposób uporządkowany, przynosząc obfite owoce w zakresie działalności duszpasterskiej.

²¹ AAS 69 (1977) 6—18 (PPK, t. X, z. 1, nn. 18121—18181).

²² Konstytucja Apostolska, n. 2 (jw., n. 18141).

²³ Por. tamże, n. 24 (jw., n. 18179).

²⁴ Prot. N. 104240 (*Leges post Codicem Iuris Canonici editae* (zebrał X. Ochoa), t. VI, kol. 8611 nn.).

²⁵ AAS 80 (1988) 121—124.

²⁶ Por. Mk 10, 45.

4° Gorliwa działalność urzędów ma być wedle możliwości wzajemnie uzupełniana, także przez działania zastępcze.

5° Wszyscy mają sobie uświadamiać, że spoczywa na nich obowiązek ukazywania na sposób stały gorliwości, ciągłego odnawiania się i wszczepiania w życie i działalność pasterską diecezji. Kapłani powinni mieć czynny udział w duszpasterstwie²⁷.

B. Ogólna organizacja diecezji

Ten punkt uwzględnia wspomniany poprzednio Regulamin Wikariatu Miasta, a nie spotykamy go w Konstytucji *Vicariae potestatis*. Precyzuje on jednak dokładniej część wstępną *Norm*, zawartych w tejże Konstytucji Apostolskiej.

Podobnie jak dotychczas naczelne miejsce w Wikariacie Miasta zajmuje Kardynał Wikariusz. W imieniu i z polecenia Papieża sprawuje on w określonym zakresie na terenie diecezji rzymskiej biskupią posługę nauczania, uświęcania i pasterzowania (kierowania) z władzą zwyczajną, ale zastępczą. Jest również sędzią zwyczajnym diecezji rzymskiej i nie traci swego urzędu podczas opróżnienia Stolicy Apostolskiej²⁸.

Wolno zatem powiedzieć, że Wikariusz Miasta jest ustanawiany na podobieństwo wikariusza generalnego w pozostałych diecezjach²⁹. Trzeba jednak równocześnie zaznaczyć, że jego status prawny jest wyjątkowy, nie tylko z tej racji, że diecezja rzymska posiada szczególny charakter, ponieważ jej pełnoprawnym pasterzem jest sam Papież. W odróżnieniu bowiem od innych diecezji Biskup Rzymu mianuje dla swego Kościoła partykularnego tylko jednego wikariusza generalnego, który otrzymuje również władzę sądowniczą³⁰. Na skutek tego Wikariusz Miasta staje się prawdziwym i jedynym *alter ego* Biskupa diecezji rzymskiej³¹.

Kardynał Wikariusz Miasta — również w przeciwieństwie do wikariuszy generalnych w innych diecezjach — nie traci swego urzędu w czasie opróżnienia Stolicy Apostolskiej. W tym punkcie ma zastosowanie postanowienie zawarte w Konstytucji Apostolskiej Pawła VI (1975 r.) *Romano Pontifici eligendo* o wyborze Papieża. Tak więc Wikariusz Miasta zachowuje w tym czasie władzę i za-

²⁷ Konstytucja Apostolska *Vicariae potestatis*, n. 1, §§ 1—5 (PPK, t. X, z. 1, nn. 18135—18140).

²⁸ Tamże, n. 2, § 1 (jw., n. 18142).

²⁹ Konstytucja Apostolska *Romano Pontifici eligendo* (1975 r.), nn. 14 i 16, Wikariusza Miasta nazywa wprost „wikariuszem generalnym diecezji rzymskiej” (PPK, t. VIII, z. 1, nn. 14478—14480).

³⁰ Wikariuszowi generalnemu w innych diecezjach przysługuje na mocy urzędu tylko władza wykonawcza (kan. 479, § 1).

³¹ Por. E. Sztafrowski, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim postępowaniu*, Warszawa 1977, s. 62.

łatwia wszystkie sprawy zwyczajne, przedstawiając Kolegium Kardynalskiemu jedynie to, co należałoby przedstawić Ojcu Świętemu³².

Gdyby podczas opróżnienia Stolicy Apostolskiej nastąpiła śmierć wikariusza generalnego diecezji rzymskiej (Wikariusza Miasta), władzę przejmuje prawnie ustanowiony jego Zastępca. Posiada on wszystkie uprawnienia oraz władze, jakie przysługiwałyby Wikariuszowi Miasta. Jeśliby zaś nie było Zastępcy albo sam miał przeszkodę, wtedy urząd wikariusza przejmuje Biskup Pomocniczy, pierwszy spośród mianowanych na to stanowisko³³.

Chociaż władza Wikariusza Miasta rozciąga się w zasadzie na całe terytorium diecezji rzymskiej, jednak w dalszym ciągu zachowano dwa wyjątki od tej zasady. Mianowicie w granicach diecezji rzymskiej zachowują — każdy we własnym zakresie — swoją niezależną jurysdykcję:

1° Kardynał Archiprezbiter Bazyliki Watykańskiej, zgodnie z dawnymi przepisami i zachowującymi również obecnie swoją moc konstytucjami wspomnianej bazyliki³⁴.

2° Wikariusz Generalny mianowany dla Państwa Watykańskiego. Także w odniesieniu do tego urzędu zachowały moc dawne przepisy³⁵. Do tej sprawy później powrócimy.

Kardynała Wikariusza Miasta wspomaga Zastępca, któremu przysługuje tytuł arcybiskupa. Posiada on władzę zwyczajną zastępczą w całej diecezji i w Wikariacie Miasta, w określonych jednak granicach. W sposób szczególny jest odpowiedzialny za koordynację działalności Centrów pasterzowania, Urzędów oraz przestrzeganie postanowień Regulaminu Wikariatu. Jak już było powiedziane przejmuje uprawnienia Wikariusza Miasta gdy ten ma przeszkodę oraz w przypadku opróżnienia tego urzędu. Jego funkcja nie wygasa podczas opróżnienia Stolicy Apostolskiej³⁶. Wypada zauważyć, że nowe przepisy dokładniej określiły pozycję prawną Zastępcy Wikariusza, w stosunku do poprzednich postanowień w tej materii.

Biskupi Pomocniczy posiadają władzę wikariuszy biskupich i wypełniają swoją pasterską posługę w określonej części (regionie) diecezji, ewentualnie w określonym zakresie działalności pasterskiej, bądź w Kurii diecezjalnej (Wikariacie Miasta) — pod kie-

³² Konstytucja Apostolska, n. 14 (PPK, t. VIII, z. 1, n. 14478).

³³ Tamże, n. 16 (jw., n. 14480).

³⁴ Chodzi o bulle Benedykta XIV *Ad honorandum* oraz *Capita Constitutionum Sacrosanctae Basilicae Principis Apostolorum* — odnowione autorytetem Piusa XI 5 lutego 1938 r.

³⁵ AAS 21 (1929) 309—311.

³⁶ Konstytucja Apostolska *Vicariae potestatis*, n. 2, § 4 (PPK, t. X, z. 1, n. 18144).

rownictwem Zastępcy Kardynała Wikariusza — zgodnie z ustaleniem dokonanym przez Wikariusza Miasta³⁷.

Jest charakterystyczne, że Konstytucja Pawła VI *Vicariae potestatis* odwołuje się w tym miejscu do motu proprio *Ecclesiae Sanctae*³⁸, pomijając milczeniem motu proprio *Romanae Urbis*, gdzie — o czym już powiedziano w poprzednim punkcie — jest mowa o podziale diecezji rzymskiej na pięć okręgów (regionów), z których pierwszy otrzymywał pod specjalną opiekę Zastępcę Kardynała Wikariusza Miasta, pozostałe zaś powinny być podzielone przez Kardynała Wikariusza Biskupom Pomocniczym³⁹.

Biskupi Pomocniczy mogą otrzymać od Wikariusza Miasta — za zezwoleniem Papieża — także inne uprawnienia. Konstytucja Apostolska *Vicariae potestatis* zachowała moc prawną postanowienia n. III, 5 motu proprio *Romanae Urbis* (1966 r.). Zgodnie z nim Biskupi Pomocniczy posiadają — udzieloną im na sposób stały przez Papieża — władzę delegowaną, upoważniającą ich w odniesieniu do całego terytorium diecezji do szafowania sakramentów i sakramentaliów, jak również asystowania przy zawieraniu małżeństw, mimo postanowienia kan. 1098, § 1 (KPK 1917 r.)⁴⁰.

Wyliczone wyżej uprawnienia i obowiązki zachowują Biskupi Pomocniczy również w czasie opróżnienia urzędu Wikariusza Miasta, aż do momentu objęcia władzy przez nowomianowanego Wikariusza⁴¹.

Biskupi Pomocniczy, razem z Kardynałem Wikariuszem Miasta i jego Zastępcą, tworzą diecezjalną Radę Biskupią, której przewodniczącym jest sam Wikariusz. Kardynał Wikariusz Miasta powinien zasięgać opinii i zdania również pozostałych organów doradczych diecezji:

- 1° Rady Kapłańskiej;
- 2° Rady Duszpasterskiej;
- 3° Rady Proboszczów Prefektów⁴².

Pierwsze dwie rady istnieją w każdej diecezji na podstawie prawa powszechnego⁴³, trzecia jest właściwością diecezji rzymskiej. Zgodnie z art. 134 I Synodu Rzymskiego parafie diecezji łączą się w okręgi, zwane prefekturami, z których każda obejmuje kilka

³⁷ Tamże, n. 2, § 5 (jw., n. 18145) i *Regulamin Wikariatu*, art. 5.

³⁸ Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 14, § 2. W tym punkcie dokument papieski podaje ogólne zasady dotyczące władzy wikariusza biskupiego (PPK, r. I, z. 1, n. 74).

³⁹ Motu proprio *Romanae Urbis*, n. III, 1—3.

⁴⁰ W nowym Kodeksie jest to kan. 1111, który zezwala na ogólną delegację, w przeciwieństwie do kan. 1096 § 1 Kodeksu z 1917 r.

⁴¹ Konstytucja Apostolska *Vicariae potestatis*, n. 2, § 4 (jw., n. 18144).

⁴² Por. tamże, n. 2, § 3 (jw., n. 18147).

⁴³ Por. kan. 495—501. Rada Kapłańska jest obowiązkowa. O Radzie Duszpasterskiej (zalecanej) por. kan. 511—514.

(*plures*) parafii. Na czele prefektury stoi proboszcz, który nazywa się prefektem, mianowany przez Kardynała Wikariusza na okres trzech lat. Otrzymuje on uprawnienia przyznane przez Kodeks dziekanom⁴⁴. Prefekci tworzą Radę, której przewodniczy Kamerling, wybierany na trzy lata spośród członków Rady. Wymaga zatwierdzenia Kardynała Wikariusza Miasta. W ten sam sposób jest wybierany Sekretarz Rady. Działanie tego organu powinno być uzgodnione z działaniem pozostałych instytucji, w tym również Rady Kapłańskiej i Duszpasterskiej.

Diecezjalna Rada Biskupia, na zebraniach odbywanych w określonych terminach, rozważa problemy ogólne i lokalne diecezji, opracowuje programy duszpasterskie, analizuje i zatwierdza plan pracy przygotowany i przedstawiony przez centra duszpasterskie i Urzędy⁴⁵.

Rada Kapłańska, Rada Duszpasterska, a także Rada Proboszczów Prefektów, posiadają własną organizację oraz własne normy, zawsze jednak są ukierunkowane na osiągnięcie ogólnego celu duszpasterskiego diecezji⁴⁶.

Wikariat Miasta, czyli Rzymska Kuria Diecezjalna, pod kierownictwem Kardynała Wikariusza i Rady Biskupiej jest organem, który ma na uwadze rozwój i właściwą organizację życia duszpasterskiego diecezji rzymskiej⁴⁷.

Ogólny plan działalności duszpasterskiej obejmujący swym zasięgiem całą diecezję wymaga zatwierdzenia papieskiego. Ponadto Kardynał Wikariusz Miasta na temat życia i działania pasterskiego w diecezji powinien informować Papieża w ustalonych terminach, jak również gdy to będzie konieczne. Zawsze też obowiązuje podstawowa zasada, że nie wolno przedsięwziąć ważniejszych aktów bez wcześniejszego uzgodnienia sprawy z Papieżem⁴⁸.

C. Struktura Wikariatu Miasta

Wikariat Miasta składa się z Sekretariatu Generalnego, Centrów Duszpasterskich, Urzędów i Trybunałów. Trzeba w tym miejscu podać kilka słów wyjaśnienia na temat terminologii. Konstytucja Apostolska *Vicariae potestatis* używa ogólnego terminu „*officium*”, który w języku prawniczym oznacza na pierwszym miejscu „urząd”. Kiedy jednak mamy na uwadze sprawę powie-

⁴⁴ Por. kan. 555 Kodeksu Jana Pawła II. Konstytucja Apostolska odwołuje się tylko do dekretu soborowego *Christus Dominus*, n. 27 i motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 16.

⁴⁵ *Regulamin Wikariatu*, art. 14.

⁴⁶ Tamże, art. 7.

⁴⁷ Tamże, art. 8.

⁴⁸ Por. Konstytucja Apostolska *Vicariae potestatis*, n. 2, §§ 1—11, passim (PPK, t. X, z. 1, nn. 18142—18150).

rzane tym organom, to bardziej adekwatnym odpowiednikiem w języku polskim wydaje się termin „referat” lub „wydział”. Dotyczy to zwłaszcza tych „urzędów”, którym powierzono sprawy związane bezpośrednio z duszpasterstwem. Co więcej, w tym ostatnim wypadku Konstytucja Apostolska wprowadziła terminologię pomocniczą, zamieszczoną w nawiasie, stosując zamiast słowa „urząd” — „centrum”. Regulamin Wikariatu wspomnianą wyżej terminologię „pomocniczą” uczynił własną i mówi wprost o „Centrach Duszpasterskich” zachowując termin „urząd” tylko w odniesieniu do organów o charakterze administracyjnym.

Sekretariat Generalny jest organem, który kieruje całą działalnością duszpasterską i administracyjną. Przewodniczy mu prałat Sekretarz, zależny bezpośrednio od Zastępcy Kardynała Wikariusza Miasta, a mianowany przez Papieża. Załatwia sprawy związane z Kancelarią Kurii i z czynnościami administracyjnymi, jak również sprawy ogólne dotyczące szafarzy, informacji i dokumentacji, odpowiedniej koordynacji posług, ogólnie pojętej konsultacji prawnej, uzgodnienia działalności poszczególnych urzędów, ze szczególnym zwróceniem uwagi na stałą formację duszpasterską duchowieństwa, zakonników, zakonnice i osób świeckich, zaangażowanych w działalności duszpasterskiej oraz formację nauczycieli i katechetów. Ponadto pod jego nadzorem działają następujące urzędy: administracyjny, prawny i techniczny⁴⁹.

Centra (referaty) Duszpasterskie, których pracę koordynuje prałat Sekretarz, studiują (analizują) potrzeby diecezji rzymskiej, proponują inicjatywy duszpasterskie i po uzyskaniu zatwierdzenia czuwają nad właściwym ich wykonaniem. Dla podjęcia studium potrzeb religijnych Miasta, związanych z różnymi grupami tworzącymi wspólnotę kościelną (biskupi, kapłani, zakonnicy i świeccy) mogą okazać się pomocne Komisje powołane dekretem Kardynała Wikariusza Miasta. Centra mają także obowiązek przygotować dane, sformułować propozycje, gdy chodzi o przygotowanie ogólnego planu duszpasterskiego diecezji, zgodnie ze wskazaniem Rady Biskupiej⁵⁰.

Urzędy, z których każdy ma swojego Dyrektora, troszczą się w sposób szczególny o przygotowanie aktów prawnych, administracyjnych i technicznych. Trybunały zaś, zgodnie z ich specyficznym charakterem, kierują się własnymi przepisami prawa⁵¹.

Rada Kurialna, obejmująca Zastępcę Wikariusza Miasta, Biskupów Pomocniczych, Sekretarza Generalnego, Sekretarzy Centrów Duszpasterskich, Dyrektorów Urzędów i Wikariuszy sądowych Trybunałów, stanowi organ koordynujący działalność Wikariatu

---

⁴⁹ Regulamin Wikariatu, art. 11.

⁵⁰ Tamże, art. 12.

⁵¹ Tamże, art. 14.

Miasta i czuwający nad wykonaniem duszpasterskiego planu diecezjalnego. Zwołuje ją i przewodniczy jej Kardynał Wikariusz, a w razie przeszkody, jego Zastępca, przynajmniej raz na kwartał. Wszyscy mają obowiązek uczestniczyć w tym spotkaniu ⁵².

D. Personel Wikariatu

Tej sprawie Regulamin Wikariatu Miasta poświęca sporo miejsca wyliczając dokładnie imiennie, bądź ogólnie, osoby zatrudnione w Wikariacie Miasta z zastosowaniem podziału na urzędników wyższych i niższych ⁵³. Wśród pierwszych rozróżnia urzędników I i II klasy, natomiast wśród niższych urzędników I i II stopnia. Do urzędników wyższych Regulamin zalicza:

— W *Wikariacie Miasta*: Sekretarzy trzech Centrów Duszpasterski, Dyrektora Urzędu d/s personalnych i Wikariusza dla Zakonników, Dyrektora Urzędu Administracyjnego oraz Oficjała Trybunału Diecezjalnego; wszyscy należą do II klasy.

— W „Papieskim Dziele zachowania Wiary i wznoszenia w Rzymie nowych świątyń”: Sekretarza (II klasy), który ponadto kieruje urzędem technicznym Wikariatu.

— W *Trybunale Regionalnym* (i Apelacyjnym) ⁵⁴: Oficjała (I klasy), Wiceoficjałów i sędziów (II klasy).

Do grupy urzędników niższych I stopnia Regulamin zalicza:

— W *Wikariacie*: Kanclerza Kurii, Dyrektorów Urzędów d/s małżeńskich, Środków Społecznego Przekazu, Archiwum Historycznego, Dyrektora Urzędu Prawnego... Wiceoficjała Trybunału Diecezjalnego.

— W *Trybunale Regionalnym* (i Apelacyjnym): obrońców węgła, Promotora Sprawiedliwości i Kanclerza.

Do grupy urzędników niższych II stopnia Regulamin zalicza:

— W *Wikariacie*: adeptów Sekretariatu, adeptów administracji, adeptów technicznych, obrońcę węgła, promotora sprawiedliwości i kanclerza trybunału diecezjalnego.

— W *Trybunale Regionalnym* (i Apelacyjnym): wicekanclerzy, archiwistów i adeptów administracji.

Do grupy urzędników niższych III stopnia Regulamin zalicza:

— W *Wikariacie*: pisarzy,

— W *Trybunale regionalnym* (i Apelacyjnym): pisarzy ⁵⁵.

Prałat Sekretarz Generalny, Sekretarze Centrów Duszpasterskich,

⁵² Tamże, art. 17—19.

⁵³ Te sprawy są przedstawione w specjalnym tytule (III): *Il personale*.

⁵⁴ Ten Trybunał został ustanowiony dopiero w 1987 roku przez Jana Pawła II, stąd nie wspomina o nim Regulamin. Wydaje się jednak, że należy go traktować na równi z Trybunałem Regionalnym.

⁵⁵ *Regulamin Wikariatu*, art. 17.

Dyrektorzy urzędów d/s personalnych i administracyjnych oraz Oficjał Trybunału diecezjalnego otrzymują nominację od Papieża, na wniosek Kardynała Wikariusza; Oficjał Trybunału regionalnego jest mianowany przez Papieża, na wniosek Konferencji Biskupiej regionu Lacjum⁵⁶.

Oficjał (wikariusz sądowy)⁵⁷, wiceoficjałowie (wikariusze sądowi pomocniczy), sędziowie, obrońcy węzła i promotor sprawiedliwości są mianowani przez Papieża na ściśle określony czas, na wniosek Kardynała Wikariusza, po wysłuchaniu zebrania biskupów regionu Lacjum⁵⁸.

Wiceoficjałowie, sędziowie, obrońcy węzła i promotorzy sprawiedliwości trybunałów otrzymują nominację na pięciolecie od Kardynała Wikariusza na mocy papieskiej delegacji. Pozostali urzędnicy są mianowani przez Kardynała Wikariusza, po wysłuchaniu zdania Zastępcy Wikariusza i Rady Biskupiej oraz po uzyskaniu wcześniejszej aprobaty papieskiej⁵⁹.

Regulamin Wikariatu Miasta zawiera także normy proceduralne⁶⁰ oraz omawia w osobnym punkcie szczegółowe obowiązki urzędników⁶¹. Ogólnie zostały już one wskazane w poprzednich punktach, zwłaszcza gdy była mowa o strukturze Wikariatu.

E. Kompetencje poszczególnych organów

Omawiając głównie strukturę Wikariatu Miasta wskazano ogólnie również ich kompetencje. W tym miejscu Regulamin ukazuje bardziej szczegółowo zadania i kompetencje Centrów Duszpasterskich, Urzędów i Trybunałów.

Duszpasterskie Centrum (referat) ewangelizacji i katechizacji czuwa nad wypełnianiem posługi słowa w odniesieniu do chrześcijańskiej wspólnoty, zwłaszcza przez przepowiadanie i katechezę w parafiach oraz w rodzinach, a także w odniesieniu do uczniów szkół podstawowych i średnich, zarówno stopnia niższego jak i wyższego. Utrzymuje i wspomaga szkoły katolickie, aby w sposób właściwy osiągały własne cele. Pobudza ekumenizm i zajmuje się głoszeniem wiary niechrześcijanom oraz niewierzącym.

⁵⁶ Regulamin używa terminu *Conferenza Episcopale del Lazio*. Mając na uwadze nowy Kodeks należałoby raczej użyć słowa *conventus* — zebranie, co czyni m.p. *Sollicita cura*; por. nota 58.

⁵⁷ Regulamin używa słowa „oficjał”, nowy Kodeks z reguły używa terminu *vicarius iudicialis* — wikariusz sądowy.

⁵⁸ Motu proprio *Sollicita cura* Jana Pawła II z 1987 r., c): AAS 80 (1988) 123. Użyto tutaj słowa *coetus*, a nie *conferentia*, dostosowując się w ten sposób do terminologii nowego Kodeksu.

⁵⁹ Regulamin Wikariatu, art. 18.

⁶⁰ Regulamin poświęca tej sprawie osobny tytuł (IV), zawierający art. 20—24.

⁶¹ Tytuł V: *Compiti degli ufficiali*. (art. 25—28).

Duszpasterskie Centrum spraw kultu i uświęcenia zajmuje się i odpowiednio prowadzi: a) działalność obejmującą liturgię i sakramenty, śpiew liturgiczny, a także związaną z utrzymaniem budowli sakralnych; b) formację osób do podjęcia prawnie ustanowionych posług; c) stałe poczynania dotyczące duchowości chrześcijańskiej (ćwiczenia duchowne, spotkania domowe, pielgrzymki religijne itp.).

Duszpasterskie Centrum ożywiania wspólnoty chrześcijańskiej i działalności społeczno-charytatywnej pobudza i koordynuje działalność duszpasterską w wymiarze terytorialnym (diecezji, prefektur, parafii), w odniesieniu do określonych grup, czy zjawisk (a więc rodzina, kultura, środki społecznego przekazu, widowiska, czas wolny), w zakresie działalności stowarzyszeń laikatu (bractw, związków itp.), jak również w odniesieniu do dzieł diecezjalnych. Centrum pobudza także i koordynuje działalność pasterską, obejmującą chorych (w szpitalach, domach opieki ...), osoby starsze, chore psychicznie, niepełnosprawne itp.

Urząd (referat) d/s osób fizycznych i prawnych załatwia sprawy osób oraz instytucji kapłańskich, osób i instytucji życia konsekrowanego, a także osób i instytucji zraszających wiernych świeckich.

Urzędy (referaty): administracyjny, prawny i techniczny zajmują się sprawami administracyjnymi, gospodarczymi, prawnymi i technicznymi w takim zakresie, w jakim wymaga tego działalność duszpasterska. Z ich pomocy korzysta „Papieskie Dzieło zachowania Wiary i wznoszenia w Rzymie nowych świątyń”, które jako instytucja prawna zachowuje swój odrębny charakter oraz osobowość prawną, zgodnie z postanowieniami zawartymi w dokumencie erekcyjnym⁶².

Przypomnijmy w tym miejscu, że Leon XIII powołał w dniu 25 listopada 1902 roku specjalny urząd ochrony wiary. Zreorganizował go i poszerzył zakres jego kompetencji Pius XI Pismem Apostolskim (motu proprio) *In allocutione*, z dnia 5 sierpnia 1930 roku⁶³. Do tego właśnie dokumentu odwołuje się Konstytucja Apostolska *Vicariae potestatis* stwierdzając, że zawarte w nim postanowienia zachowały moc prawną.

Zgodnie z powyższym dokumentem papieskim „Papieskie Dzieło zachowania wiary i wznoszenia w Rzymie nowych świątyń” obejmuje dwie sekcje. Pierwsza zajmuje się sprawami rozwoju i ochrony wiary, drugiej zaś została powierzona sprawa erekcji nowych parafii w diecezji rzymskiej, a w związku z tym wzo-

---

⁶² Konstytucja Apostolska *Vicariae potestatis*, n. 10 (PPK, t. X, z. 1, n. 18162).

⁶³ AAS 22 (1930) 337—340.

szenia także nowych kościołów parafialnych. W dniu 4 grudnia 1930 roku „Dzieło” uzyskało cywilną osobowość prawną.

Trzy Trybunały, działające przy Wikariacie Miasta, kierują się własnym prawem, w zależności jednak od Wikariusza Miasta. Podczas nieobecności Wikariusza, a także wtedy, gdy jest on przeszkodzony lub jego urząd został opróżniony, przysługującą mu władzę w odniesieniu do Trybunałów przejąmuje jego Zastępca.

Trybunały składają się z wikariuszy sądowych (oficjalów), ich zastępców, odpowiedniej liczby sędziów, obrońców węzła, promotora sprawiedliwości, kierownika Kancelarii oraz notariuszy. Trybunał diecezjalny posiada jurysdykcję w odniesieniu do wszystkich spraw, które mogą być rozstrzygane na forum kościelnym, z wyjątkiem spraw dotyczących nieważności małżeństwa. We wspomnianych sprawach stanowi on jednocześnie trybunał drugiej instancji dla diecezji podmiejskich oraz pozostałych diecezji Lacjum. Posiada on uprawnienia także w odniesieniu do spraw kanonizacyjnych. Ponadto rozpatruje sprawy dyspensy od małżeństwa niedopełnionego, rozwiązania małżeństwa na mocy przywileju wiary oraz sprawy związane z prośbą o dyspensę od obowiązków wypływających z przyjętych święceń⁶⁴.

Trybunał Regionalny Lacjum rozpatruje i rozstrzyga sprawy nieważności małżeństwa całego regionu Lacjum. Kardynał Wikariusz Miasta może w poszczególnych wypadkach upoważnić Oficjała Trybunału Regionalnego, ażeby rozpatrzył sprawę i wydał wyrok z zastosowaniem reguł obowiązujących w wypadkach wyjętych⁶⁵.

Trybunał Apelacyjny rozpatruje w drugiej instancji sprawy, które zostały rozstrzygnięte w pierwszej instancji: a) przez Trybunał Regionalny Lacjum w sprawach o nieważność małżeństwa; b) przez trybunały regionalne w Neapolu i Kagliari (Sardynia) w sprawach o nieważność małżeństwa; c) przez Rzymski Trybunał diecezjalny lub pozostałych diecezji Regionu Lacjum w innych sprawach⁶⁶.

3. Wikariusz Generalny Państwa Wytykańskiego

Państwo Watykańskie (Città del Vaticano) powstało w wyniku układów laterańskich zawartych pomiędzy Stolicą Apostolską i Włochami w 1929 roku. Zakończona w ten sposób została niezręczna sytuacja jaka powstała w 1870 roku na skutek zajęcia Rzymu przez wojska Garibaldiego, co położyło kres Państwu Ko-

⁶⁴ Konstytucja Apostolska *Vicariae potestatis*, nn. 5—20 (PPK, t. X z. 1, nn. 18156—18174).

⁶⁵ Tamże, nn. 21—23 (jw., nn. 18175—18177); *Motu proprio Sollicita cura* Jana Pawła II, z dn. 26 XII 1987 r.: AAS 80 (1988) 123.

⁶⁶ *Motu proprio Sollicita cura*: AAS 80 (1988) 123.

ścielnemu. Papież ogłosił się więźniem Watykanu⁶⁷. Wspomniane układy powołały do życia niewielkie państwo (44 ha), które jednak zagwarantowało niezależność i suwerenność Stolicy Apostolskiej, konieczną do wykonywania przez Biskupa Rzymu najwyższej władzy nad całym Kościołem⁶⁸.

Ten niewielki skrawek ziemi leży na terenie diecezji rzymskiej. Ponieważ jednak został podniesiony do rangi suwerennego państwa, stąd wypadało dać temu wyraz także w zakresie jurysdykcji kościelnej. Uczynił to Pius XI Konstytucją Apostolską *Ex Lateranensi* z dnia 30 maja 1929 roku⁶⁹. Paweł VI, dokonując w 1977 roku reorganizacji Wikariatu Miasta zachował w pełni moc obowiązującą wspomnianej Konstytucji Apostolskiej Piusa XI.

Zarząd Państwem Watykańskim w zakresie spraw religijnych jest powierzony specjalnemu Wikariuszowi Generalnemu, który otrzymuje od Papieża wszystkie uprawnienia potrzebne do zarządzania tym terytorium. Jego władza rozciąga się również na rodziny zakonne. Urząd ten nie wygasa z chwilą opróżnienia Stolicy Apostolskiej.

Kościół św. Anny w Państwie Watykańskim został podniesiony do godności kościoła parafialnego dla mieszkańców Watykanu. W złączonych z nim budynkach znalazły pomieszczenie dwa urzędy: Kuria Wikariusza Generalnego oraz urząd parafialny. Spod władzy wikariusza jest wyjęta bazylika św. Piotra wraz z Kapitułą oraz Seminarium Etiopskie, które podlega Kongregacji Kościołów Wschodnich. Władza Wikariusza Generalnego rozciąga się również na:

1° Pałac Laterański,

2° Dom Papieski wraz z przyległym ogrodem w Castel Gandolfo.

Sprawy sądowe zostały na nowo uregulowane przez motu proprio Jana Pawła II *Quo civium* z dnia 21 listopada 1987 roku⁷⁰. Załatwia je specjalny trybunał kościelny pierwszej instancji, złożony z wikariusza sądowego (oficjała), sędziów, promotora sprawiedliwości, obrońcy wężła i notariusza — mianowanych przez Papieża na okres pięciu lat.

---

⁶⁷ Od 1870 do 1929 r. trzech kolejnych następców Piusa IX (Leon XIII, Pius X i Benedykt XV) podtrzymywało jego nieprzejednane stanowisko, uważając się za więźniów pałacu watykańskiego. Dopiero kard. Ratti, który przybrał imię Piusa XI, po wybraniu go papieżem (12 II 1922 r.) zerwał z tym stanem rzeczy, udzielając swojego pierwszego błogosławieństwa na zewnątrz bazyliki św. Piotra, symbolizując w ten sposób zmianę w dotychczasowym stanowisku papieża. Doprowadził też do zawarcia układu z rządem włoskim (P. Poupard, *Watykan*, Warszawa 1979, s. 25).

⁶⁸ Por. E. Szafrowski, dz. cyt., s. 26 n.

⁶⁹ AAS 21 (1929) 309—311.

⁷⁰ AAS 79 (1987) 1353—1355.

Zakończenie

Dokonane w tym artykule omówienie *Kurii Diecezjalnej Biskupa Rzymskiego* przypomniło najpierw, że każdorazowy Następca Piotra jest nie tylko Pasterzem Kościoła Powszechnego, lecz także Pasterzem Kościoła partykularnego. Stąd potrzebuje pomocy takiej instytucji jaką spotykamy w każdej diecezji. Ma ona jednak specyficzny charakter, co wyraża także nazwa: Wikariat Miasta.

Przybliżenie struktury osobowo-organizacyjnej Kurii Diecezjalnej Papieża, może następnie posłużyć jako pewien wzór dla pasterzy pozostałych Kościołów partykularnych. Wydaje się, że już te dwa powody wystarczająco wskazują na użyteczność tego opracowania i zamieszczenia go w „Prawie Kanonicznym”.

De Curia Dioecisana Romani Pontificis

In prima parte huius articuli auctor de genesi huius institutionis seu de aspectu historico tractat, scilicet: 1. De institutione Vicariatus Urbis, 2. De prima reorganizatione Vicariatus, 3. De Vicariatu in luce statutorum Primae Synodi Romanae (1960). 4. De prima renovatione conciliari Vicariatus (1966).

In parte secunda de hodierna structura et competentia Vicariatus sermo est. Hac in materia fontes iuridici imprimis haec sunt: Constitutio Apostolica Pp. Pauli VI *Vicariae potestatis* (1977), Regolamento del Vicariato di Roma (1983) et motu proprio Pp Ioannis Pauli II *Sollicita cura* (1987). En quaestiones in hac parte propositae: 1. Normae generales renovationis. 2. Generalis ordinatio dioecesis. 3. Personae in Vicariatu. 4. Competentiae singulorum dicasteriorum.

In teria parte de Vicario Generali Civitatis Vaticanae tractatur.